

Velferdsteknologi

Strategisk satsing i SINTEF

Velferdsteknologi – Etiske utfordringer

Dette heftet belyser noen av de etiske utfordringene og dilemmaene man kan bli stilt overfor når det gjelder bruk av velferdsteknologi.

Målsettingen med bruk av velferdsteknologi er å understøtte og forsterke brukerens trygghet, sikkerhet, sosiale deltakelse, fysisk aktivitet, daglige gjøremål, mobilitet og livskvalitet. Velferdsteknologi omfatter alle typer teknologisk assistanse som har til formål å bedre kvaliteten av velferdstjenester via økt selvhjulpenhet, uavhengighet, medbestemmelse og verdighet for mottakere av helse- og omsorgstjenester.

Velferdsteknologi kan også fungere som teknologisk støtte til pårørende og ellers bidra til å forbedre tilgjengelighet, ressursutnyttelse og kvalitet på tjenestetilbudet. Velferdsteknologiske løsninger kan i mange tilfeller forebygge behov for tjenester eller innleggelse i institusjon.

Velferdsteknologi erstatter ikke menneskelig omsorg

Det er viktig at velferdsteknologi ikke blir brukt som erstatning for omsorg og tilsyn, og at personens medvirkning blir ivarettatt. En av grunnene til kritikken mot og skepsisen til velferdsteknologi kan nettopp være at den eventuelt kan brukes som erstatning for menneskelig hjelp og nærhet. Hagen-utvalgets NDU "Innovasjon i omsorg" sier at teknologi aldri vil kunne erstatte menneskelig omsorg, men velferdsteknologi kan imidlertid kunne gi mennesker nye muligheter til å klare seg på egenhånd i hverdagen. Videre kan ulike former for teknologi fungere som støtte både til brukere, pårørende og ansatte i helse- og sosialtjenesten.

Velferdsteknologien er i utgangspunktet ment å være til fordel for brukeren, men det er lite tilgjengelig litteratur som analyserer nytten av eller eventuelt dokumenterer utilsiktede virkninger av velferdsteknologi.

Samtykke

Pasientrettighetslovens kapittel 4 beskriver krav til samtykke, hvem som har samtykkekompetanse og krav til samtykke på vegne av myndige personer uten samtykkekompetanse og eventuelt bruk av tvangsbestemmelser i Pasientrettighetsloven og Sosialtjenesteloven kapittel 4A.

Gyldig samtykke kan være gitt skriftlig eller muntlig. Samtykke til helse- og omsorgstjenester herunder bruk av velferdsteknologi kan også være stilltiende. Stilltiende samtykke ansees å foreligge dersom det ut fra pasientens handlemåte og omstendigheter for øvrig er sannsynlig at han/hun godtar helsehjelpen. For personer med demens kan samtykkekompetanse bortfalle helt eller delvis dersom han/hun åpenbart ikke er i stand til å forstå hva samtykket omfatter.

I følge Pasientrettighetsloven er det den som yter helsehjelp som avgjør om pasienten mangler samtykkekompetanse. Avgjørelse som gjelder manglende samtykkekompetanse skal være begrunnet og skriftlig.

Etiske utfordringer med velferdsteknologi

I forhold til personvernet kan det være problematisk og oppfattes som krenkende å innføre teknologi som kan gi pårørende og helsepersonell fortløpende informasjon om en persons aktiviteter og gjøremål. På den annen side kan f. eks sporingsteknologi bidra til å gi personer med demens økt sikkerhet og frihet til å bevege seg ute på egenhånd. Sporingsteknologi kan videre redusere eller hindre bruken av andre metoder, som bruk av lukkede områder og bruk av tvang. Pårørende som har opplevd at ektefelle eller foreldre har gått seg bort, har fortalt at det oppleves mer etisk uforsvarlig å ikke vite hvor personen er og risikere alvorlige hendelser og ulykker, enn å benytte teknologi til sporing. Personer med demens kan ofte ikke vurdere faren for fall, og andre alvorlige uhell og ulykker som kan oppstå. I slike tilfeller kan unnlatelse

av å bruke teknologi være mer uetisk enn bruk av tilgjengelig teknologi. Erfaringer fra det danske prosjektet "GPS til hjemmeboende borgere med demens" viser at personer som har benyttet sporingsteknologi opplever det som økt sikkerhet og frihet, og ikke som kontroll og inngripen i deres frihet.

Tema som bør diskuteres i lys av personvern og etiske dilemma

Ofta kan etiske utfordringer og diskusjoner føles vanskelige og Etikkhåndboka for kommunenes helse- og omsorgstjenester gir følgende råd og veiledning: *"Etiske dilemmaer kan synes uløselige. I praksis viser det seg ofte at systematisk refleksjon, gjerne sammen med andre på tvers av fag- og profesjongrensar, kan være til stor hjelp. Rimelige løsningsar lær seg ofte finne hvis man bruker kreativiteten og går dilemmaene litt nærmere i sømmene, ikke minst hvis man gjør det i fellesskap"*. Med utgangspunkt i dette kan følgende tema inngå i en etisk diskusjon om bruk av velferdsteknologi:

- Bevegelsesfrihet og økt fysisk aktivitet
- Sikkerhet og trygghet for brukar, pårørende og personell
- Selvstendighet, mestring og livskvalitet
- Brukars holdninger, ønsker og behov

Som en del av den etiske vurderingen må man også vurdere hvilken målgruppe som vil ha nytte av teknologien; er det helsepersonell, pasienten/brukeren, pårørende, eller samfunnet og er det eventuelle interessekonflikter mellom de ulike partene. Mulige etiske problemstillinger må diskuteres og vurderes i hvert enkelt tilfelle, og de ulike handlingsalternativene må belyses og drøftes opp mot hverandre. Det er viktig å holde fokus på brukernes behov for å ha et tilfredsstillende liv, uten å utsette seg selv og andre for risiko.

Fremtidige utfordringer

De demografiske endringene vi står overfor og mangelen på arbeidskraft fører med seg en rekke nye utfordringer. Spørsmålet er hvordan kommunene skal klare å ivareta kvaliteten og omfanget i tjenestetilbudet i fremtiden, og om velferdsteknologi kan bidra til mer effektive helsetjenester samtidig som det bidrar til bedre livskvalitet for den enkelte. Dette er viktige spørsmål som vi – etisk sett - ikke kan la være å belyse og forsøke å svare på.

Kilder:

Lov om pasientrettigheter, Lov om Sosiale tjenester, Lov om behandling av personopplysninger, Etikkhåndboka – for kommunenes helse- og omsorgstjenester, NOU 2011:11; Innovasjon i Omsorg, Brev fra Datatilsynet av 9. mai 2011 til Hagen-utvalget, Hoffmann, Bjørn (2010) Etiske utfordringer med velferdsteknologi, Advokatfirma Wiegård, Grunnlagsnotat til Nasjonal veileder i bruk av varslings- og lokaliseringshjelpemidler overfor personer med kognitivt svikt, Versjon 3

Samarbeidsprosjekter innen Velferdsteknologi

SINTEF har etablert en strategisk satsning på velferdsteknologi og har som målsetting å bidra til økt innovasjon og konkurransekraft for norsk industri og kommunal sektor. SINTEF ønsker å være en samarbeidspartner i utvikling av nye produkter og tjenester og har derfor etablert et tverrfaglig team med kompetanse på sensorsystemer, robotikk, systemutvikling, fysiologi, innovasjon og design. Teamet har grunnleggende kunnskap om helsetjenester og helseøkonomi og erfaring fra forskning knyttet til aldring og demens, økonomi og kompetanse om helsetjenesten.

SINTEF har som mål at satsingen skal resultere i kunnskap som bidrar til bedre livskvalitet og helse for den enkelte, samt bedre og mer effektive helse- og omsorgstjenester - med høy etisk integritet i alle ledd!

For mer informasjon se www.sintef.no/velferdsteknologi

Teknologi for et bedre samfunn!

